

**Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport
Exploratieboringen naar aardgas
in de Noordzee-kustzone en op Ameland**

7 februari 1995

652-45

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

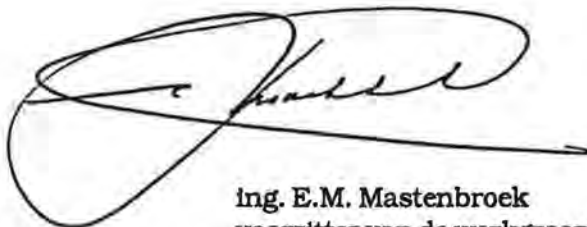
Advies

Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport
Exploratieboringen naar aardgas in de Noordzee-kustzone
en op Ameland / [Commissie voor de
milieu-effectrapportage]. - Utrecht : Commissie voor de
milieu-effectrapportage
ISBN 90-5237-818-5
Trefw.: milieu-effectrapportage; Noord-Nederland /
aardgaswinning ; Noord-Nederland.

basis voor de besluitvorming over exploratieboringen in een dergelijk gevoelig gebied. Gaarne verwijst ik u naar de paragraaf 'Hoofdpunten van het advies'.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

Hoogachtend,

Ing. E.M. Mastenbroek
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Exploratieboringen naar aardgas in de Noord-
zee-kustzone en op Ameland.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Hoofdpunten van het advies	1
1. Inleiding	3
1.1 Algemeen	3
2. Probleemstelling en doel	5
3. Besluitvorming	5
3.1 Te nemen besluiten	5
3.2 Eerder genomen besluiten	6
4. Locaties voor de exploratieboringen en alternatieven	6
4.1 Algemeen	6
4.2 Studiegebied	7
4.3 Autonome ontwikkeling	7
4.4 Beschrijving zoekgebieden, locaties en seizoensaspecten	7
5. Uitvoering van de exploratieboringen en alternatieven	9
5.1 Algemeen	9
5.2 Beschrijving exploratieboringen en uitvoeringsalternatieven	9
5.3 Meest milieuvriendelijke alternatief	11
6. Milieugevolgen	12
6.1 Algemeen	12
6.2 Beschrijving milieugevolgen	12
7. Vergelijking van alternatieven	14
8. Leemten in kennis	15
9. Evaluatie	15
10. Vorm en presentatie van het MER	16
11. Samenvatting	16

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 28 november 1994 waarin de Commissie in de gelegenheid werd gesteld om advies uit te brengen
2. Openbare kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant nr. 232 d.d. 1 december 1994
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en Mobil hebben het voornemen exploratieboringen naar aardgas uit te voeren in de concessies Groningen en Noord-Friesland. Het betreft zes *boringen* op vijf *locaties* in de Noordzee-kustzone en op Ameland. De vijf locaties worden gezocht in vijf *zoekgebieden*. Deze zijn gelegen in zogenoemd 'gevoelig gebied', zodat milieu-effectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden.

Drie vragen staan centraal in de m.e.r.:

1. Op welke locaties binnen de vijf zoekgebieden worden de installaties geplaatst (hoofdstuk 4)?
2. Op welke tijdstippen worden de boringen uitgevoerd (hoofdstuk 4)?
3. Hoe worden de boringen op deze locaties uitgevoerd (hoofdstuk 5)?

Het MER zal de informatie moeten bevatten om deze vragen te kunnen beantwoorden en de besluiten over de boringen te kunnen nemen. Hiertoe zullen binnen ieder zoekgebied alternatieven moeten worden ontwikkeld en vergeleken voor de locaties, voor de tijdstippen van boren en voor de wijze van uitvoeren van de boringen. Voorwaarde in de PKB-Waddenzee voor de exploratieboringen is dat zij zo milieuvriendelijk mogelijk worden uitgevoerd (zie § 4.2). Hiertoe dient op actieve wijze het meest milieuvriendelijke alternatief in het MER ontwikkeld te worden.

De Commissie acht drie milieuthema's essentieel, als uitgangspunt voor de beschrijving van alternatieven, bestaande milieusituatie en milieugevolgen:

- Verstoring:
 - bodem en water;
 - geluid;
 - licht en verplaatsing;
 - cumulatieve effecten.
- Landschap
- Veiligheid

1. INLEIDING

1.1 Algemeen

De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en Mobil hebben het voornemen exploratieboringen naar aardgas uit te voeren in de concessies Groningen en Noord-Friesland. Het betreft boringen in de Noordzee-kustzone en op Ameland. De locaties voor de boringen zijn gelegen in zogenoemd 'gevoelig gebied', echter buiten het gebied waarvoor de planologische kernbeslissing voor de Waddenzee van kracht is. De opsporing (exploratie) en winning (exploitatie) van gasvoorraden in gevoelig gebied valt sinds het van kracht worden van het gewijzigde Besluit milieu-effectrapportage (m.e.r.) op 1 september 1994 onder de m.e.r.-plicht. Het m.e.r.-plichtige besluit is de goedkeuring door de Minister van Economische Zaken van een plan tot het uitvoeren van exploratie-boringen.

Het voornemen betreft één *exploratieboring* op Ameland en vijf in de Noordzee-kustzone. Twee van de boringen in de kustzone kunnen vanuit één *locatie* worden uitgevoerd. In totaal gaat het dus om zes exploratieboringen op vijf locaties. De locaties worden gezocht binnen *zoekgebieden* met een straal van 3,5 km. Hoewel voor iedere boring m.e.r.-plicht geldt, wordt voor de besluitvorming over alle genoemde boringen één m.e.r.-procedure doorlopen. Naast de genoemde vijf locaties onderscheidt de NAM nog een zogenoemd 'onderzoeksgebied' (Plaatgat) waarvan de startnotitie de status in de besluitvorming niet duidelijk aangeeft¹⁾ 2).

Als initiatiefnemer treedt de NAM op, mede namens Mobil. Bevoegd gezag is de Minister van Economische Zaken. In de m.e.r.-procedure wordt ook een aantal niet m.e.r.-plichtige besluiten meegecoördineerd. Deze besluiten staan vermeld in de startnotitie.

De m.e.r.-procedure is gestart met de bekendmaking van de startnotitie in de Staatscourant van 1 december 1994 (zie bijlage 2). Bij brief van 28 november 1994 heeft de Minister van Economische Zaken de Commissie voor de m.e.r. gevraagd advies uit te brengen over de richtlijnen (bijlage 1).

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage. De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de milieu-effectrapportage en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd.

Het doel van dit advies is om de gewenste inhoud van de richtlijnen voor het milieu-effectrapport (MER) aan te geven.

-
- 1 Het is niet duidelijk of het MER zich voor het onderzoeksgebied Plaatgat beperkt tot het vinden van een mogelijke locatie voor de boring, of dat daarnaast ook uitvoering en tijdstip van boren onderwerp van studie zullen zijn. Indien ook op Plaatgat een exploratie-boring zou plaatsvinden, zou het totale aantal boringen op zeven komen, hetgeen niet overeenstemt met het op pag. 1 van de startnotitie genoemde aantal van zes boringen tot 1999. Zie ook inspraakreacties 12 en 17, bijlage 4.
 - 2 De Commissie gaat er, conform de brief van de NAM bij de startnotitie (18-11-1994, kenmerk dir), vanuit dat het in de startnotitie genoemde onderzoeksgebied Spruit is komen te vervallen voor deze m.e.r.

In de partiële herziening van de PKB-Waddenzee in verband met de voorgenomen mijnbouwactiviteiten is vastgelegd dat door de mijnbouwmaatschappijen en de Rijksoverheid een Plan van Aanpak wordt opgesteld. Daarin worden nadere afspraken vastgelegd over fasering in ruimte en tijd, de monitoring, begeleidend onderzoek, te nemen mitigerende, fysieke en waar nodig financiële compenserende maatregelen, alsmede over de benodigde vergunningen. De Commissie heeft bij het opstellen van dit advies rekening gehouden met het ontwerp voor het 'Plan van Aanpak mijnbouwactiviteiten Waddenzee'.

Bij het opstellen van haar advies heeft de Commissie tevens rekening gehouden met de via het bevoegd gezag ontvangen adviezen, commentaren en opmerkingen. Bijlage 4 geeft een overzicht van deze reacties.

2.

PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Het MER moet aangeven welke knelpunten in de aardgasvoorziening aanleiding zijn voor het exploiteren van de aardgasvelden op Ameland en in de Noordzeekustzone. De rol van deze aardgasvelden in het zogeheten kleine velden beleid moet daarbij worden toegelicht.

Het MER moet het doel van de exploratieboringen beschrijven, waarbij inzicht wordt gegeven in de criteria betreffende technische eigenschappen van de gasreservoirs op grond waarvan later tot exploitatie wordt overgegaan.

Een geologische doelformatie kan bij exploratie worden aangeboord vanuit een te kiezen locatie binnen een bovengronds zoekgebied met een straal van 3,5 km vanuit het centrum van de doelformatie. Het MER moet aangegeven of deze afstand een richtgetal betreft, waarvan bij individuele doelformaties kan worden afgeweken, of dat deze 3,5 kilometer gehanteerd wordt als de maximale afstand, één en ander technisch toegelicht.

De startnotitie beschrijft zoekgebieden waarin behalve met deze straal van 3,5 km ook al rekening is gehouden met meer pragmatische overwegingen zoals gemeentegrenzen, concessiegrenzen, de grens van het PKB-gebied en de planologische status van gebieden. De gehanteerde criteria bij de afbakening van de verschillende zoekgebieden zullen in het MER moeten worden beschreven. Indien de afbakening heeft geleid tot verwerpen van delen van het zoekgebied die uit milieuoverwegingen te prefereren zijn, zullen deze gebieden ook in de m.e.r. dienen te worden betrokken.

3.

BESLUITVORMING

3.1

Te nemen besluiten

De besluiten waarvoor het MER is opgesteld en de overheidsinstantie die deze besluiten zal nemen moeten worden vermeld. Tevens moet worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad dit geschiedt.

Tot slot moeten de niet m.e.r.-plichtige besluiten, inclusief ontheffingen (bijvoorbeeld ten aanzien van stiltegebieden), die moeten worden genomen om de exploratieboringen op de locaties te realiseren worden aangegeven.

Het MER moet duidelijkheid verschaffen over de verschillen in besluitvorming over de vijf zoekgebieden en het onderzoeksgebied Plaatgat en de consequenties voor de in het MER te verschaffen informatie.

3.2 Eerder genomen besluiten

Het MER moet de eerder genomen besluiten aangeven die de voorgenomen exploratieboringen mogelijk maken en daaraan randvoorwaarden stellen. Hierbij is met name aandacht vereist voor de besluiten in de PKB-Waddenzee en de afspraken (en de status daarvan in relatie tot het MER) in het Plan van aanpak mijnbouwactiviteiten Waddenzee.

Het MER moet de (wettelijke) status van de zoekgebieden (gevoelig gebied, deel uitmakend van de ecologische hoofdstructuur) zoals aangegeven in onder andere het Structuurschema Groene Ruimte en andere (regionale) plannen beschrijven. Wat zijn de randvoorwaarden en consequenties hiervan voor de besluitvorming over de exploratieboringen? Ingegaan moet worden op de mogelijke noodzaak tot het treffen van compenserende maatregelen.

Welke andere wetten, verordeningen en internationale verdragen ten aanzien van bijvoorbeeld emissies, stiltegebieden en bescherming van ecologisch waardevolle gebieden zijn verder van belang voor de besluitvorming? Indien activiteiten niet in stiltegebieden plaatsvinden maar daarop wel invloed hebben, dienen de regels hieromtrent te worden beschreven.

Het gaat hier niet om een uitputtende beschrijving, maar om een weergave van de belangrijkste consequenties voor de besluitvorming over de activiteit.

4. LOCATIES VOOR DE EXPLORATIEBORINGEN EN ALTERNATIEVEN

4.1 Algemeen

De selectie van te onderzoeken alternatieve locaties in de zoekgebieden vindt plaats op basis van de beschrijving van de bestaande milieusituatie in de zoekgebieden en de gevoeligheid van de gebieden voor de ingrepen. Daarnaast kunnen meer technische overwegingen een rol spelen, zoals de benodigde vaardiepten voor een hefplatform en overig transport en de afstand tot de doelformatie in relatie tot de duur van de exploratieboringen. Het MER moet alle bij de selectie van locaties gehanteerde criteria beschrijven. Tot de geselecteerde locaties per zoekgebied behoort in ieder geval de meest milieuvriendelijke locatie.

De bestaande milieusituatie moet worden beschreven voor zover van belang voor het bepalen van de milieugevolgen betreffende drie thema's:

- Verstoring:
 - bodem en water (bijvoorbeeld baggeren);
 - geluid;
 - licht en verplaatsing;
 - cumulatieve effecten.
- Landschap
- Veiligheid

Tevens moet inzicht worden gegeven in variaties in de gevoeligheid van de gebieden in de seizoenen, ten behoeve van de keuze van het tijdstip van de boringen.

4.2 Studiegebied

Het studiegebied omvat de zoekgebieden en de omgeving, voor zover daar effecten van de boringen kunnen gaan optreden. Per milieu-aspect (bodem, landschap, et cetera) kan de omvang van het studiegebied verschillen. De begrenzing van de studiegebieden moet gemotiveerd en op kaart worden aangegeven³. Er zal een duidelijk onderscheid moeten worden gemaakt tussen de landlocatie (Ameland) en de zeelocaties.

4.3 Autonome ontwikkeling

De autonome ontwikkeling in de studiegebieden moet worden beschreven als referentie voor de beoordeling van de te verwachten milieu-effecten (referentiesituatie). De autonome ontwikkeling is de toekomstige ontwikkeling van het milieu zonder dat de exploratieboringen worden gerealiseerd. Hierbij wordt wel rekening gehouden met eventuele effecten van voltooide, lopende en geplande ingrepen. Uitgegaan kan worden van de autonome ontwikkeling tot het moment (na beëindigen van iedere boring) dat er geen invloed op het milieu meer is.

4.4 Beschrijving zoekgebieden, locaties en seizoensaspecten

Met het oog op de in § 4.1 genoemde milieugevolgen betreffende de drie thema's verstoring, landschap en veiligheid moet het MER bij de beschrijving van de bestaande milieusituatie en de autonome ontwikkeling aandacht besteden aan:

Bodem en water

- Geef gedetailleerde hydrografische/topografische kaarten met de maximale omvang van ieder zoekgebied, waarin aandacht wordt besteed aan⁴:
 - bodemgesteldheid, bodemsamenstelling en geomorfologie;
 - aanwezigheid van vaargeulen;
 - variaties in waterstanden en aanwezigheid (droogvallende) zandplaten;
 - de aanwezige buitendelta's;
 - variaties ten aanzien van bovenstaande aspecten in de seizoenen.
 - de aanwezigheid van scheepswrakken van historische betekenis⁵.
- Geef een korte beschrijving van de hydrologische situatie op landlocaties als bodemverontreiniging niet is uit te sluiten (watervoerende lagen, stromingsrichting).

3 Hoewel de boringen buiten het PKB-gebied plaatsvinden, kunnen delen van het PKB-gebied tot het studiegebied behoren voor zover deze door de activiteit worden beïnvloed. Bij de zoekgebieden Ballonplaat/Huibertplaat en Rot-tumeroog kan het studiegebied tevens de landgrens overschrijden (zie ook inspraakreacties 7, 12, 15, 17 en 21 en 23, bijlage 4). In dit verband wijst de Commissie op de in 1994 van kracht geworden regeling in de Wet milieubeheer voor grensoverschrijdende informatie-uitwisseling en overleg (consultatie) in het kader van m.e.r.

4 Het MER moet in dit verband aandacht besteden aan de sterke dynamiek in het gebied, waardoor de feitelijke milieusituatie snel verandert, hetgeen van invloed kan zijn op de uiteindelijke precieze lokatiekeuze (zie ook inspraak-reactie 12, bijlage 4). Als voorbeeld kan het zoekgebied Pinkegat genoemd worden, waar in een tijd van 3 maanden de geul zich tot een afstand van 25 meter kan verplaatsen.

5 Zie inspraakreactie 16 en 16a van het ROB, bijlage 4.

Geluid

- Per zoekgebied moet het MER de bestaande toestand van het geluidmilieu en verschillen in plaatselijke situaties beschrijven aan de hand van:
 - woongebieden: referentieniveau van het omgevingsgeluid (art. 1 Besluit grenswaarden rond industrieterreinen Wgh);
 - natuurbeschermingsgebieden (stiltegebieden): de storingsgevoeligheid van de aanwezige fauna voor geluid (eventueel in combinatie met licht en bewegingen). Hierbij spelen zeehonden, fouragerende vogels, vogels op hoogwatervluchtplaatsen en broedende en ruiende vogels een bepalende rol. Het referentieniveau van het omgevingsgeluid kan tevens gehanteerd worden als de grenswaarde waarboven geluiden door menselijk handelen de omgevingsgevoelige geluiden kunnen verstoren.
- Geef inzicht in de seizoensinvloeden op de populaties daar deze de kans op verstoring sterk medebepalen.
- Kaartmateriaal moet aangeven.
 - hoe de zoekgebieden en de geselecteerde locaties zijn gelegen ten opzichte van het dichtstbijgelegen stiltegebied;
 - de situering van (geluid)verstoringsgevoelige gebieden.

Ecologie

- Beschrijf de ecologische waarden van de (deel)ecosystemen van de zoekgebieden. Geef daarbij inzicht in de structuur (belangrijkste functionele groepen, sleutelsoorten, soorten vallend onder Ramsar conventie) en dynamiek van deze systemen, waarbij onderlinge verschillen die tussen locaties bestaan benadrukt worden. Geef tevens inzicht in de belangrijkste ecologische processen in het studiegebied en in de ecologische functies (kwalitatief en kwantitatief) van de zoekgebieden afzonderlijk en in onderlinge samenhang.
- Beschrijf de lange- en korte termijn fluctuaties in populaties van sleutelsoorten (algen, zeegras, macrofauna, zee- en kustvogels en zeezoogdieren).
- Stel voor de zoekgebieden de ecologische vensters vast (zie pagina 28 startnotitie).

Landschap

- Beschrijf voor de landlocaties (geïllustreerd met foto's en kaartmateriaal):
 - landschapstypen naar cultuur-historische kenmerken;
 - visueel-ruimtelijke kenmerken.

Overige functies

- Beschrijf functies, activiteiten en bodemgebruik die door de activiteit worden beïnvloed, daaraan beperkingen opleggen of cumulerende effecten hebben:
 - recreatie (incl. passantenhaven recreanten in de Ballumerbocht);
 - (recreatie)scheepvaart en visserij;
 - buisleidingen en kabels;
 - zand- en schelpwinning;
 - luchtvaart;
 - militaire activiteiten.

5. UITVOERING VAN DE EXPLORATIEBORINGEN EN ALTERNATIEVEN

5.1 Algemeen

De voorgenomen exploratieboringen bestaan uit de volgende activiteiten:

- de keuze van een boorconfiguratie (boortoren, hefeiland, ponton);
- het geschikt en toegankelijk maken van de boorplaatsen;
- aan- en afvoer van boorplatforms, materialen en personeel;
- het uitvoeren van een boring;
- het uitvoeren van een productietest;
- het (tijdelijk) verlaten van de boorput.

Voor deze activiteiten zijn uitvoeringsalternatieven mogelijk. De mogelijkheden en beperkingen van de geselecteerde locaties in de zoekgebieden bepalen mede de uitvoeringsalternatieven die worden onderzocht. De uitvoeringsalternatieven dienen te worden beschreven voor zover zij gevolgen hebben voor het milieu. Het betreft de in § 4.1 geïntroduceerde thema's:

- Verstoring
- Landschap
- Veiligheid

Om een onderlinge vergelijking te kunnen maken moeten de uitvoeringsalternatieven op hetzelfde detailniveau worden uitgewerkt.

Een compleet alternatief voor iedere exploratieboring bestaat uit de combinatie van een locatie in een zoekgebied (zie hoofdstuk 4) met een alternatief voor de uitvoering van de boring en uitgevoerd op een bepaald tijdstip.

5.2 Beschrijving exploratieboringen en uitvoeringsalternatieven

Boorconfiguratie

Beschrijf de installaties die men beoogt te plaatsen op de geselecteerde locaties:

- hefeiland met (conventionele?) boorinstallatie (Noordzee-kustzone);
- (conventionele?) landboorinstallatie (Ameland).

Op grond waarvan is gekozen voor conventionele boorconfiguraties? Geef aan of voor bepaalde locaties reële, mogelijk milieuvriendelijker, alternatieven mogelijk zijn, zoals slimhole drilling en coiled-tubing drilling⁶) en beschrijf deze.

Geschikt en toegankelijk maken van een boorplaats

- Zijn baggerwerkzaamheden nodig?
- Welke infrastructurele werken (wegen, werkhaven) dienen te worden aangelegd en zijn deze definitief of tijdelijk?

6 Slimhole drilling: Boorgatconfiguratie waarbij de diameters van de opeenvolgende te boren secties sterk gereduceerd zijn ten opzichte van een conventionele configuratie.
Coiled tubing drilling: Boormethode waarbij gebruik wordt gemaakt van een aaneengesloten boorstang van geringe diameter, die tijdens de boorvordering van een haspel wordt gevierd.

Aan- en afvoer van boorplatforms, materialen en personeel

- Hoe en via welke routes worden de platforms aan- en afgevoerd op zee?
- Hoe en via welke route wordt de boortoren op Ameland aan- en afgevoerd?
- Hoe worden platforms op zee geïnstalleerd i.v.m. bodemverstoring?
- Hoe en via welke routes vindt transport van materialen en personeel plaats?

Het uitvoeren van een boring

- Beschrijf het boorprogramma met daarin in ieder geval het verbuizingsschema en het boorspoelingsprogramma (worden vloeistoffen op oliebasis gebruikt?). Bij welke geologische prognose en verwachte formatiedrukken wordt op lokaties van dit programma afgeweken?

Voor zover onder het kopje "boorconfiguratie" reële alternatieven werden aangegeven (slimhole drilling, coiled-tubing drilling), dient de uitvoering daarvan hier te worden beschreven.

Het eventueel uitvoeren van een produktietest

- Hoe wordt een produktietest uitgevoerd?
- Welke behandelingen van het vrijkomende gas zijn nodig?
- In welke perioden is de fakkelininstallatie in bedrijf?
- Wat is de noodzaak van het zichtbaar affakkelen en zijn er alternatieven?
- Geef de technische redenen voor de testduur en de vereiste omvang van de gasstroom.

Het (tijdelijk) verlaten van de boorput

- Welke werkzaamheden zijn nodig voor definitief verlaten van de boorputten?
- Als het tijdelijk verlaten van putten op zee wordt overwogen, dan moeten de technische uitvoeringsalternatieven worden beschreven (bijvoorbeeld mudline suspension⁷, tijdelijk platform).
- Welke werkzaamheden moeten worden verricht wanneer besloten wordt een tijdelijk verlaten boorgat definitief te verlaten of in te richten als produktieput? Welke installaties zijn hiervoor nodig?
- Welke maatregelen worden getroffen voor het herstel van de boorlocaties?

Mitigerende maatregelen voor verstoring, landschap en veiligheid

Beschrijf emissies, voorgenomen mitigerende maatregelen en alternatieven daarvoor. Indien de configuraties slimhole drilling en coiled-tubing drilling als reële uitvoeringsalternatieven zijn opgevoerd dienen emissies en mitigerende maatregelen hier apart te worden beschreven. Aandachtspunten:

Verstoring: bodem en water

- Welke afvalstoffen en emissies komen vrij, m.n. door het gebruik van hulpstoffen zoals boorvloeistoffen en bij de produktietest?
- Hoe worden vrijkomend sediment (door baggeren) en afvalstoffen zoals boorgruis opgevangen, opgeslagen en eventueel afgevoerd? Hierbij dient te worden ingegaan op de alternatieven afvoeren en ter plekke storten van het boorgruis van de eerste sectie (top hole).

7 Methode toegepast bij het tijdelijk verlaten (suspenderen) van een boorgat, waarbij het gat tijdelijk wordt afgewerkt op de zeebodem, zodanig dat naderhand een permanente produktie-afwerking kan worden geïnstalleerd.

Wat is de invloed van deze alternatieven op transportbehoeften en emissies van mogelijk schadelijke stoffen uit de aan het gruis klevende boorspoeling? Is het injecteren van boorgruis als suspensie in geschikte gesteenteformaties via de annulaire casingruimte een reëel alternatief voor boorgruis transport naar het land?

- Welke voorzieningen worden getroffen ter voorkoming van bodem- en grondwaterverontreiniging op de locatie Ameland?

Verstoring: geluid

- Beschrijf de te verwachten geluidemissie per deelactiviteit door opgaven van de immissie-relevante bronsterkte (L_{wr}) van continue geluidbronnen (bijvoorbeeld aggregaten, mud-pompen, boorgruiszeven) en beschrijf de optredende fluctuaties in het geluid en de frequentie van optreden (bijvoorbeeld vaar- en vliegbewegingen, pijpenhandling, boren, hydraulische boor-rem, affakkelen tijdens produktietest).

Bij mitigerende maatregelen kan naast toepassen van geluidarme vaartuigen en typen installaties, het omkassen van de boortoren en andere additionele (lucht)-geluiddempende voorzieningen in het bijzonder gedacht worden aan reductie van constructiegeluid door trillinggeïsoleerde opstelling van installaties.

Verstoring: licht en verplaatsing

- Wat zijn in de verschillende fasen de dominante lichtbronnen, op welke momenten van de dag zijn deze in werking en hoe worden zij afgeschermd?
- Welke maatregelen zijn voorzien ter bescherming van vogels tegen fakkels⁸?
- Hoe worden aangrenzende relatie-notagebieden beschermd tegen bewegingsinvloeden?

Landschap

- Beschrijf maatregelen om de visuele hinder van de installaties in het landschap te verminderen met name wat betreft omvang en hoogte van installaties.

Veiligheid

- Beschrijf de voorzieningen ter voorkoming van een calamiteit en ter bestrijding van de gevolgen daarvan (blow out, aanvaring, breken van leidingen)⁹.

5.3 Meest milieuvriendelijke alternatief

In ieder geval moet het MER het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) beschrijven. Het MMA voor iedere exploratieboring bestaat uit de combinatie van de meest milieuvriendelijke locatie in het zoekgebied (zie hoofdstuk 4) met het meest milieuvriendelijke tijdstip en de meest milieuvriendelijke wijze van uitvoering van de boring. Voorwaarde voor de exploratieboringen is dat zij zo milieuvriendelijk mogelijk worden uitgevoerd. De PKB-Waddenzee stelt namelijk: "*bij het gebruik van de Waddenzee worden tenminste de best uitvoerbare technieken toegepast ter voorkoming en/of beperking van negatieve milieu-effecten.*"

8 Zie ook inspraakreactie 14, bijlage 4.

9 Zie ook inspraakreactie 8, bijlage 4.

Hiertoe dient op actieve wijze het meest milieuvriendelijke alternatief in het MER ontwikkeld te worden¹⁰. Aandachtspunten zijn:

- Indien bij de keuze van het MMA tevens de exploitatie-wijze een rol kan spelen, dient het MER tenminste globaal inzicht te geven in de verwachte (milieuhygiënische) gevolgen van exploitatie (zie § 6.2).
- Welke compenserende maatregelen worden getroffen voor milieugevolgen die men niet (volledig) kan mitigeren?
- Het MMA gaat uit van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu.
- het MMA is gericht op het zo veel mogelijk voorkomen van nadelige milieugevolgen, dan wel het behalen van een maximale milieuwinst.

6. MILIEUGEVOLGEN

6.1 Algemeen

Bij de beschrijving van effecten gelden de volgende algemene richtlijnen:

- Aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent zijn, ophefbaar of onomkeerbaar, of ze zich afspelen op korte of op lange termijn en of er sprake is van positieve effecten.
- Effecten moeten gerelateerd worden aan natuurlijke variaties in populaties en ecosysteemfuncties.
- Bij onzekerheden over het wel of niet optreden van effecten moet een betrouwbaarheidsanalyse worden uitgevoerd.
- Onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens moeten worden vermeld.
- Bijzondere aandacht is nodig voor die milieu-gevolgen die per locatie (binnen één zoekgebied) verschillen.
- De beschrijvingen dienen een beeld te geven van de gevolgen in de seizoenen.

6.2 Beschrijving milieugevolgen

De beschrijving van de milieugevolgen van de uitvoeringsalternatieven voor de boringen op de verschillende locaties moet betrekking hebben op de drie milieuthema's: *verstoring, landschap en veiligheid*.

Verstoring: bodem en water

- In hoeverre wordt de bodem verstoord en treedt vertroebeling van het water op door baggeren en door storten van gruis uit de eerste boorsectie?
- Wat zijn hiervan de gevolgen voor de bodemsamenstelling en de ecologie van bodem en water?
- Wat zijn de effecten van baggeren op de stabiliteit van kusten en op de buitendelta's (geomorfologie)?

10 Zie ook Inspraakreactie 8, bijlage 4.

- Wat zijn de effecten op de hydrologische situatie op Ameland?
- Beschrijf de blijvende verstoring van de bodem nabij verlaten putten.
- In hoeverre treedt op de diverse locaties hierdoor verstoring op van ecologische processen en van foeragerende vogels, hoogwatervluchtplaatsen van vogels, broedende en ruiende vogels, zeehonden, mossel- en schelpenbanken en vissen?
- In hoeverre variëren deze gevolgen per seizoen?
- Worden relatienotagebieden op Ameland verstoord?

Verstoring: geluid en trillingen^{11]}

- Breng voor alle locaties de reikwijdte van de (tijdelijke) verstoringen van de omgevingseigen geluiden binnen de stiltegebieden in beeld met geluidcontourenkaarten en beschrijf de verstoringseffecten. Voor de verstoringseffecten voor zoogdieren geldt het onderscheidt boven water (luchtgeluid) en onder water (onderwatergeluid).
- Geef aan in welke mate, in welke etmaalperioden en hoe lang sprake zal zijn van een relevante geluidbelasting van de geluidgevoelige bestemmingen en beschrijf de verstoringseffecten.
- Indien bij trillinggevoelige bestemmingen op Ameland sprake zal zijn van voelbare trillingen, moet het MER ingaan op:
 - de omvang van de relevante aandachtsgebieden;
 - de duur van dergelijke trillingen;
 - toetsing van de trillingsniveaus aan grenswaarden voor de voelbaarheid voor mens en dier (hinder in woonomgeving dan wel verstoring in Kustzone en Waddenzee);
 - de kans op schade aan gebouwen (zwaar transport op korte afstand van woningen).

Verstoring: licht en verplaatsing

- Beschrijf de gevolgen van fakkels en transportbewegingen voor vogels en zeehonden.

Verstoring: cumulatieve effecten

- Geef aan welke cumulatieve effecten kunnen optreden van de exploratieboringen in combinatie met de overige functies gezamenlijk. Geef tevens aan in hoeverre cumulatie met effecten van proefboringen binnen het PKB-gebied kan plaatsvinden^{12]}.

Landschap

- Beschrijf voor alle locaties de visuele effecten door middel van kaarten waarop de visuele invloedssfeer, dat wil zeggen het gebied waarbinnen de installaties (inclusief fakkel) zichtbaar zijn, wordt ingekleurd.
- Geef voor de locaties op Ameland tevens montagefoto's waarop de installaties (met name de boortoren) vanuit verschillende gezichtshoeken en van verschillende afstanden zichtbaar wordt gemaakt.

11 Berekeningen moeten worden uitgevoerd met inachtneming van de Handleiding Meten en Rekenen Industrielawaai, rapport ICG-reeks nr. IL-HR-13-01.

12 Zie ook inspraakreacties 7 en 17, bijlage 4.

Veiligheid

- Beschrijf voor de locaties de kans op, en het effect op (natuur) functies van een blow out, het breken van leidingen en een aanvaring met een platform.
- Geef aan welke gebruiksfuncties in welke mate mogelijk hinder (belevingswaarde) ondervinden of gebruiksbeperkingen krijgen door de installaties^{13]}.

Gevolgen van vervolgactiviteiten

Voor het toekomstige productieplan zullen nieuwe m.e.r.-procedures doorlopen worden. Dit MER kan dan ook volstaan met het geven van een globaal ontwikkelingsplan van vervolgactiviteiten en gevolgen daarvan voor het milieu:

- Hoeveel produktieplatforms worden (maximaal) voorzien en waar zullen deze (ongeveer) worden gesitueerd?
- Wordt het tijdelijk verlaten (suspenderen) van succesvolle (offshore) exploratieputten als een reële optie voorzien en zoja, ligt daardoor de locatie van toekomstige produktieplatforms reeds vast of worden andere opties zoals sub-sea satellietproductieputten^{14]} voorzien?
- Wordt offshore gas-behandeling/compressie overwogen?
- Wordt het gas van iedere prospect afzonderlijk aangeland, of via een verzamelsstation, al of niet offshore?
- Geef aan wat de betekenis is van de resultaten van de monitoringsstudie^{15]} naar bodemdaling op Ameland voor de prognose over bodemdaling in de partiële herziening van de PKB-Waddenzee (deel 1) in verband met mijnbouwactiviteiten.

7.

VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

De milieu-effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling en met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te krijgen in de mate waarin de positieve en negatieve effecten van de keuze voor een bepaalde locatie, een bepaalde uitvoering van de boring en een bepaald tijdstip van boring binnen één zoekgebied verschillen. De zoekgebieden hoeven onderling dan ook niet vergeleken te worden. Er wordt immers geen keuze gemaakt tussen de zoekgebieden.

De keuze van de voorkeursconfiguraties, de voorkeurslocaties, het voorkeurstijdstip en de fasering van de boringen over meerdere jaren dient zorgvuldig te worden gemotiveerd. Aandachtspunten hierbij zijn:

- een nauwkeurige weergave van de criteria die bij de vergelijking een rol spelen. Indien de criteria gewogen worden, dient te worden aangegeven waarop de keuze van de gewichten is gebaseerd (wiens deskundigheid en wiens voorkeu-

13 Zie ook inspraakreacties 11 en 13, bijlage 4.

14 Produktieput die zich niet op het centrale productieplatform bevindt, maar daarmee is verbonden via de productieleiding.

15 Waterloopkundig laboratorium en DLO-instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (januari 1995): Monitoring effecten van bodemdaling op Ameland-Oost.

ren zijn gebruikt).

De Commissie merkt op dat behalve de criteria die genoemd zijn op pagina 15 van de startnotitie ook de gevolgen voor de visserij en de scheepvaart criteria kunnen zijn bij de vergelijking van de alternatieven¹⁶;

- aangeven van de mate waarin de alternatieven voldoen aan normen, streefwaarden en andere beleidsbesluiten;
- aangeven van de mate waarin de alternatieven voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer;
- aangeven hoe cumulatieve effecten bij de vergelijking van alternatieven een rol hebben gespeeld. Hierbij kan met name gedacht worden aan cumulatie met effecten van boringen binnen het pkb-gebied en cumulatie met het totaal van effecten van andere activiteiten zoals recreatie, scheepvaart en visserij.

8. LEEMTEN IN KENNIS

De leemten in kennis, die van belang zijn voor een goede oordeelsvorming, moeten worden genoemd. Het doel van deze beschrijving is om een indicatie te krijgen van de volledigheid van de informatie voor de besluitvorming.

Beschreven moet worden:

- de onzekerheden die zijn blijven bestaan en de reden hiervan;
- de mate waarop dit de kwaliteit van de besluitvorming beïnvloedt.

Informatie die voor de besluitvorming essentieel is, kan niet onder leemten in kennis worden opgenomen, maar moet in het MER worden verstrekt. De Commissie wijst erop dat indien de effecten van (beperkte) verstoring van gevoelige gebieden niet bekend zijn, dit als leemte in kennis moet worden aangeduid.

9. EVALUATIE

Het bevoegd gezag moet bij de besluitvorming een evaluatieprogramma op stellen teneinde de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig te voorzien in aanvullende en mitigerende maatregelen. Het verdient aanbeveling dat de initiatiefnemer in het MER reeds een aanzet tot een dergelijk evaluatieprogramma geeft, eens te meer daar er een sterke koppeling bestaat tussen de gebruikte voorspellingsmethoden, geconstateerde leemten in kennis en het op te stellen evaluatieprogramma.

Gezien de korte duur van de exploratieboringen adviseert de Commissie in het kader van de evaluatie een nauwkeurig monitoringprogramma op te zetten, waarin aandacht wordt besteed aan in ieder geval:

- verstoring van fauna door licht, geluid en beweging;

16 De Waddenadviesraad en de Vereniging tot Behoud van de Waddenzee gaan in hun reacties in op criteria voor de vergelijking van alternatieven (reacties 7 en 17, bijlage 4).

- verandering in het milieu aan de hand van karakteristieke parameters (sediment, water, benthos, vogels en zeehonden);
 - het regeneratieproces na verstoring tijdens boringen en na verlaten boorput.
- Resultaten van het monitoring-programma kunnen behalve voor evaluatie en eventuele aanpassing van het besluit te zijner tijd gebruikt worden bij volgende exploratieboringen binnen en buiten het PKB-gebied en bij het opstellen van MER'en voor de exploitatieboringen¹⁷].

10. VORM EN PRESENTATIE VAN HET MER

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderling vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten.

Voor de overige presentatie beveelt de Commissie het volgende aan¹⁸]:

- het MER beknopt te houden;
- achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- kaartmateriaal (zoals lokaties, af- en aanvoerroutes, infrastructurele werken, geluid, visuele aspecten) te voorzien van een leesbare ondergrond met de gebruikte geografische namen en een duidelijke legenda;
- indien bij de opstelling van het MER is afgeweken van de richtlijnen, dient dit duidelijk en gemotiveerd te worden aangegeven.

11. SAMENVATTING

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming (zie de hoofdpunten van dit advies op bladzijde 1);
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven (boorconfiguraties, locaties en tijdstippen van boren);
- de belangrijkste effecten van activiteit en alternatieven voor het milieu;
- de vergelijking van de alternatieven (zo mogelijk in tabelvorm).

17 Zie ook inspraakreacties 7, 8 en 17, bijlage 4.

18 Zie ook inspraakreacties 12, bijlage 4.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen
voor het
milieu-effectrapport
Exploratieboringen naar aardgas in de
Noordzee-kustzone en op Ameland

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 28 november 1994 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Ministerie van Economische Zaken

Aan
Commissie voor de milieu-effect-
rapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
Ingekomen op:	29 NOV. 1994
nummer:	1587-94
dossier:	652-1 t/m 4 (10ex)
kopie naar:	Mo-Sc-pren-bibl

Datum
28. NOV. 1994

Uw kenmerk

Ons kenmerk
E/EOG/MW/94086606 3

Bijlage(n)

Onderwerp

Startnotitie m.e.r. exploratie-boringen Noordzee-kustzone en op Ameland

Hierbij deel ik u mede dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. een milieu-effectrapport zal opstellen betreffende de voorgenomen exploratie-boringen in de Noordzee-kustzone en op Ameland.

De startnotitie is door mij op 22-11-1994 ontvangen en treft u hierbij aan, alsmede de tekst van de kennisgeving terzake zoals die op 01-12-1994 gepubliceerd zal worden in de Staatscourant en de regionale en lokale pers.

Als coördinerend bevoegd gezag verzoek ik u om advies uit te brengen over de richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport. Ik verzoek u om uw advies vóór 02-02-1995 aan mij te doen toekomen.

Als contactpersoon zal optreden: ing. M. Mezger, tel. 070-3797999.

De Minister van Economische Zaken
voor deze:

drs P.A. Scholten
directeur Olie en Gas

Economische Zaken is goed bereikbaar met het openbaar vervoer.

UT 00416

Bezoekadres
Be Zuidenhoutseweg 6

Hoofdkantoor
Be Zuidenhoutseweg 30

Postbus 20101
2500 EC 's-Gravenhage

Doorkiesnummer
070-3797999

Telefoon 070 3798911
Telefax 070 3474081

Telefax
070-3796358

Telefax 31099 ecze nl
Telegramadres ecze gv

Verzoeken bij beantwoording van deze brief ons kenmerk te vermelden.

BIJLAGE 2

Openbare kennisgeving van de startnotitie in Staatscourant nr. 232 d.d. 1 december 1994

Inspraak met het oog op richtlijnen voor het milieu-effectrapport inzake exploratie boringen in de Noordzee-kustzone en op Ameland, naar aanleiding van de ingediende startnotitie m.e.r.

De Minister van Economische Zaken maakt bekend dat de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V., kantoor houdend aan de Scheepersmaat 2 te Assen, is gestart met de voorbereiding van een milieu-effectrapport (MER). Het milieu-effectrapport heeft betrekking op het voornemen om exploratie-boringen, naar aardgas, uit te voeren in de Noordzeekustzone en op Ameland.

Voor de besluitvorming ten aanzien van de lokaties van waaraf eventueel exploratie-boringen in de Noordzee-kustzone en op Ameland zullen worden toegestaan is het opstellen van een MER verplicht, conform het Besluit Milieu-effectrapportage 1994.

Voor het besluit tot goedkeuring van een plan tot het uitvoeren van een boring is de Minister van Economische Zaken bevoegd gezag. De procedure zal worden gecoördineerd door de Minister van Economische Zaken. De richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport zullen door de Minister van Economische Zaken worden vastgesteld.

Doel van de voorgenomen activiteit

Het doel van de exploratie-boringen is om te onderzoeken of er zich onder het gebied waarop de Planologische Kernbeslissing voor de Waddenzee van toepassing is, of ten noorden daarvan, economisch winbare gasvoorkomens bevinden die bereikbaar zijn vanuit de Noordzee-kustzone en Ameland.

Aard van de voorgenomen activiteit

In totaal zijn tot het jaar 1999 vijf exploratie-boringen in de Noordzee-kustzone voorgenomen. Twee van deze boringen kunnen mogelijk vanaf één lokatie uitgevoerd worden. Daarnaast is één boring voorgenomen op Ameland.

Procedura

De milieu-effectrapportage-procedure is gestart met deze publicatie. Binnen drie maanden zal het bevoegd gezag richtlijnen vaststellen voor de inhoud van het milieu-effectrapport. In deze periode is er gelegenheid voor inspraak en worden wettelijke adviseurs in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen.

Informatie ten behoeve van inspraak

De startnotitie geeft informatie over het voornemen van de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. De startnotitie ligt, tijdens werkuren, van 01-12-1994 tot 05-01-1995, ter inzage op de volgende adressen:

- Gemeentehuis van de gemeente Ameland, Jellmeraweg 1, te Ballum;
- Gemeentehuis van de gemeente Eemsmond, Hoofdstraat West 1, te Uithuizen;
- Provinciehuis van de provincie Groningen, Martinkerkhof 12, te Groningen;
- Provinciehuis van de provincie Friesland, Tweebaksmarkt 52, te Leeuwarden;
- Bibliotheek van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu beheer, Rijnstraat 8, te Den Haag;
- Bibliotheek van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Bezuidenhoutseweg 73, te Den Haag;
- Bibliotheek van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Plesmanweg 4, te Den Haag;
- Afdeling Informatie en Nieuwsvoorziening van het Ministerie van Economische Zaken, Bezuidenhoutseweg 30, te Den Haag.

De Startnotitie kan worden aangevraagd bij de directie Voorlichting van het Ministerie van Economische Zaken, Postbus 20101, 2500 EZ Den Haag, tel. 070-3798820.

Inspraak

Iedereen heeft de gelegenheid om reacties in te dienen met het oog op de door het bevoegd gezag vast te stellen richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport. Reacties en adviezen kunnen tot 05-01-1995 worden ingediend bij:

Ministerie van Economische Zaken
Directoraat-generaal voor Energie
Postbus 20101
2500 EC DEN HAAG

Informatie-bijeenkomsten

Informatie-bijeenkomsten zullen gehouden worden op:

- 14-12-1994 om 19.30 uur, Hotel de Amelandse Kaap, Oosterharnweg 1, te Holium
- 15-12-1994 om 20.00 uur, Raadszaal van het gemeentehuis van de gemeente Eemsmond, Hoofdstraat West 1, te Uithuizen.

Ministerie van Economische Zaken

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (NAM)

Bevoegd gezag: Minister van Economische Zaken

Besluit: goedkeuring van het plan tot het uitvoeren van exploratie-boringen

Categorie Besluit m.e.r. 1994: 17.2.

Activiteit: Het uitvoeren van proefboringen in de Noordzee-kustzone en op Ameland met als doel te onderzoeken of onder de potentiële gasvoorkomens die bereikbaar zijn vanuit deze gebieden economisch winbare gasvoorraden aanwezig zijn.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 1 december 1994

richtlijnenadvies uitgebracht: 7 februari 1995

Bijzonderheden: De Eerste Kamer heeft in september haar goedkeuring gegeven aan de partiële wijziging van de PKB-Waddenzee, waarin onder voorwaarden wordt ingestemd met exploratie en exploitatie van gasreserves in de Waddenzee. Daarmee is het groene licht gegeven voor het starten van de m.e.r.-procedures voor het verlenen van toestemming voor boringen. Het gaat hierbij in eerste instantie om **exploratie-boringen**, in een volgend stadium gevolgd door **exploitatie**. Het doel van de exploratie-boringen is na te gaan of economisch winbare hoeveelheden gas aanwezig zijn. De m.e.r. dient voor het vinden van de juiste situering van de boorlokaties, de inzet van boormateriaal, de fasering en de uitvoering van de boringen. De exploratie-boringen betreffen een periode van 3-4 maanden. Na het uitvoeren van de exploratie-boringen zullen de concessionarissen toestemming moeten vragen voor exploitatie, wederom met behulp van m.e.r.

In concreto gaat het om de volgende m.e.r.-procedures voor exploratie-boringen:

- Verlenen van toestemming aan de NAM (die tevens optreedt namens Mobil) voor het verrichten van exploratie-boringen op Ameland en de Noordzee-kustzone. Het gaat hier om 5 boringen op 4 lokaties die weliswaar gelegen zijn in gevoelig gebied, maar *buiten het PKB-gebied Waddenzee*. Voor dit gebied is geen limiet gesteld aan het aantal boringen dat mag plaatsvinden. Het betreft de onderhavige m.e.r.-procedure die is gestart op 1 december j.l.
- Verlenen van toestemming aan de NAM voor het verrichten van exploratie-boringen op lokaties in het oostelijke gedeelte *binnen het PKB-gebied, dus in de Waddenzee*. Deze procedure is gestart op 18 januari 1995.
- Verlenen van toestemming aan Elf-Petroland voor het verrichten van exploratie-boringen op lokaties in het westelijke gedeelte *binnen het PKB-gebied, dus ook in de Waddenzee*. Deze procedure zal naar verwachting over enige tijd starten na wijziging van de concessie van Elf-Petroland.

In de PKB-wijziging is overeengekomen dat de oliemaatschappijen en de Rijksoverheid een Plan van Aanpak zullen opstellen. Hierin worden nadere afspraken gemaakt over "fasering van de boringen in ruimte en tijd, monitoring, begeleidend onderzoek, te nemen mitigerende, fysieke en waar nodig financiële en compenserende maatregelen alsmede over de te volgen wettelijke procedures". Het Plan van Aanpak vormt de basis voor de op te stellen MER(en) voor de Waddenzee en Ameland/Noordzee-kustzone en zal naar verwachting worden vastgesteld in februari 1995.

Samenstelling van de werkgroep:

ing. R.P.M. Jansen

ing. E.M. Mastenbroek (voorzitter)

ir. K.A.A. van der Spek

prof. dr. J.H.J. Terwindt

prof. ir. J.J. van der Vuurst de Vries

prof. dr. P.A.W.J. de Wilde

Secretaris van de werkgroep: drs. S.A.A. Morel.

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	941222	Inspectie van de volksgezondheid voor de hygiëne van het milieu voor Groningen, Friesland en Drenthe	Groningen	950120
2.	941227	Niedersächsisches Umweltministerium	Hannover	950104
3.	941228	Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB	's-Gravenhage	950104
4.	941228	A.J. Folbert	Ternaard	950104
5.	941223	College van burgemeester en wethouders van de gemeente Schiermonnikoog	Schiermonnikoog	950104
6.	941221	H. Deinum	Delfzijl	950104
7.	941223	Wadden Advies Raad namens de commissie Energie, van de Waddenadviesraad	Leeuwarden	950104
8.	941223	Raad voor het Natuurbeheer	Utrecht	950104
9.	941230	Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland	Beek-Ubbergen	950104
10.	941230	Burgemeester en wethouders van Dongeradeel	Dokkum	950104
11.	950103	H. Koning	Schiermonnikoog	950104
12.	950102	Stuurgroep Waddenprovincies		950104
13.	950102	G. Busser	Warffum	950110
14.	950104	L. Hofstee	Groningen	950110
15.	950105	Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, namens het hoofd van de afdeling Waterhuishouding	Leeuwarden	950110
16.	950104	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek	Amersfoort	950110
16a.	950124	Idem, aanvullende reactie	idem	950127

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cle. m.e.r.
17.	950104	Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee	Groningen	950110
18.	950104	Stichting Duinbehoud	Leiden	950110
19.	950105	Ministerie van Landbouw, Natuurbe- heer en Visserij, Directeur landbouw, Natuurbeheer en Visserij directie Noord	Groningen	950110
20.	950104	Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming	Assen	950110
21.	950104	Wasser- unde Schiffahrtsverwaltung des Bundes	Bremen	950110
22.	950109	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Groningen	950110
23.	950120	Bezirksregierung Weser-Ems	Oldenburg	950126